

Recenzie

HOFFMANN, Cordula: Kooperatives Lernen – Kooperativer Unterricht

Mülheim an der Ruhr: Verlag an der Ruhr, 2010. 79 s.

Publikácia s názvom *Kooperatívne učenie – Kooperatívne vyučovanie* (voľný preklad autora recenzie) od nemeckej autorky Corduly Hoffmann je veľmi cenným, obohacujúcim prínosom poznania špecifik didaktickej teórie. Cordula Hoffmann patrí k praktikom, disponuje bohatými skúsenosťami z vyučovania na školách v USA a v Nemecku. Autorka takisto pôsobila niekoľko rokov ako odborníčka (poradkyňa) pre oblasť vzdelávania v rámci nemeckej rozvojovej pomoci pre Západnú Afriku. Získané skúsenosti autorky sa stali impulzom pre jej návrhy na zlepšenie kvality výučby na nemeckých školách. Z Ameriky si autorka odniesla ideu kooperatívneho učenia, vyskúšala, upravila a prispôbila mnohé metódy na nemecké podmienky. Obzvlášť ju ovplyvnil S. Kagans, ktorý v 80-tych rokoch 20. storočia spolu so žiakmi, študentmi a učiteľmi vytvoril koncepciu kooperatívneho vyučovania. Prostredníctvom svojich publikácií chce autorka prispieť a pomôcť učiteľom pri uplatňovaní kooperatívneho učenia a vyučovania v školskej praxi.

Štruktúra knihy je jednoduchá. Skladá sa zo 4 kapitol. V úvode publikácie autorka oboznamuje čitateľov s cieľom publikácie, ako aj s významom používania kooperatívnych metód v práci učiteľov.

Prvá kapitola publikácie nesie názov *Základy kooperatívneho učenia*. V uvedenej kapitole autorka poskytuje odpovede na viaceré otázky typu: čo je to kooperatívne učenie, v čom presne spočívajú jeho výhody, je vhodné kooperatívne učenie pre moju triedu? a iné. Hneď v úvode prvej kapitoly autorka vysvetľuje, čo presne rozumie pod kooperatívnym učením. C. Hoffmann rozumie pod kooperatívnym učením prácu v dvojiciach alebo v skupinách, ktoré musia spĺňať isté kritéria a požiadavky. To, že učiteľ spojí lavice dokopy a nariadi žiakom spolupracovať, nevedie, ako uvádza autorka, automaticky ku kooperácii medzi žiakmi. Namiesto toho sa, podľa jej slov, pri tomto spôsobe často objavia disciplinárne ťažkosti, napr. žiaci sa rozprávajú o všetkom možnom, ale nie o želanej téme. S podobným názorom sa môžeme stretnúť napr. u H. Kasíkovej (2001), D. Sitnej (2009) a iných.

Cordula Hoffmann (s. 10) charakterizuje kooperatívne učenie ako „*štruktúrovanú prácu vo dvojiciach alebo skupinách s prvkami pozitívnej závislosti, individuálnej zodpovednosti, s procesom sociálneho učenia a reflexie*. Po „svojom“ vymedzení pojmu kooperatívne učenie, pristupuje autorka v prvej kapitole publikácie k vysvetleniu základných znakov kooperatívneho učenia, ktorými sú:

1. štruktúrovanie skupinovej práce, t. j. učiteľ musí podľa autorky žiakom, študentom zadať jasné pokyny, úlohy, aby žiaci vedeli, ako majú postupovať, pracovať a kto z nich je zodpovedný za ktorú úlohu.

2. Zloženie skupiny – skupiny sa vytvoria buď na základe princípu náhody, alebo ich vytvorí učiteľ, na základe určitých kritérií. Tvorbe skupín sa autorka podrobnejšie venuje v druhej kapitole publikácie.

3. Pozitívna vzájomná závislosť – členovia skupiny pracujú na spoločnej úlohe, na spoločnom ciele. Len spoločne môžu dosiahnuť úspech, t. j. buď uspejú ako celok, alebo neuspejú.

4. priama interakcia (interakcia tvárou v tvár) – blízky vzájomný kontakt žiakov v skupine sa zabezpečí podľa autorky napr. sedením v kruhu. Žiaci si takisto musia deliť poskytnuté zdroje informácií, keďže ich počet je obmedzený. Žiakom učiteľ poskytne napr. len jeden pracovný list, jednu učebnicu a pod.

5. individuálna zodpovednosť – každý žiak je podľa slov autorky takisto zodpovedný nielen za svoju vlastnú úlohu v skupine, ale aj za celkový výsledok skupiny. Kooperatívne úlohy musia byť formulované tak, aby ich nebol schopný vyriešiť samostatne jeden člen skupiny.

6. formovanie sociálnych zručností – žiaci v skupine sa učia navzájom sa rešpektovať, vážiť si jeden druhého, napr. prostredníctvom spoločných rozhodnutí. V tejto súvislosti sa musia naučiť komunikovať, riešiť, predchádzať konfliktom, vybudovať si dôveru.

7. reflexia skupinovej práce – dôležitým krokom kooperatívneho učenia je podľa autorky aj priebežná a záverečná reflexia o riešení úlohy. Každý žiak by mal dostať spätnú väzbu o svojom výkone, správaní (s. 8-10).

Následne autorka poukazuje na výhody kooperatívneho učenia vo vyučovaní. Opiera sa pritom o výsledky amerických výskumov (Johnson, 1981, Sharan 1980, Slavin 1983), ktoré preukázali, že kooperatívnym učením žiaci dosahujú oproti tradičnej frontálnej forme lepšie výsledky nielen v oblasti nadobúdania vedomostí a zručností, ale takisto dochádza prostredníctvom kooperatívneho učenia k lepšej integrácii žiakov z multikultúrnych skupín a k osvojovaniu, rozvoju sociálnych kompetencií. Záver prvej kapitoly ponúka vecné zhrnutie jej hlavných bodov.

Druhá kapitola publikácie má názov *Typický priebeh kooperatívneho učenia a organizačné odporúčania*. Už zo samotného názvu kapitoly vyplýva, že v tejto kapitole odpovedá autorka na otázky: ako vyzerá priebeh kooperatívneho učenia, na čo musí dbať učiteľ, aby bolo kooperatívne učenie úspešné? Podľa C. Hoffmann (s. 24) prebieha kooperatívne učenie vo všeobecnosti v štyroch základných krokoch. Prvý krok spočíva v *samostatnom myslení (práci) žiakov*, druhý krok spočíva v *výmene názorov (práci) s partnerom alebo v skupine*, tretí krok predstavuje *prezentácia výsledkov v pléne*,

a posledným krokom je *reflexia*. Práve bližšej charakteristike spomenutých krokov kooperatívneho učenia je venovaná úvodná časť druhej kapitoly. Autorka následne poukazuje na dôležitosť disciplíny, stanovenia jasných pravidiel, využívania non-verbálnych signálov vo vyučovacom procese. V druhej kapitole C. Hoffmann takisto poskytuje učiteľom rady pre tvorbu a prácu skupín. Podľa jej slov by mal učiteľ pri tvorbe skupín zohľadniť kritériá ako *vedomosti, výkon žiakov*, t. z. v skupine by mal byť jeden najlepší, jeden najslabší a dvaja priemerní žiaci, *pôvod žiakov* – žiaci s imigrantských rodín by mali byť rovnomerne rozdelení do všetkých skupín. Ďalšími dôležitými kritériami pri tvorbe skupín sú podľa autorky *pohlavie a charakter (temperament) žiakov*. Učiteľ by mal zabezpečiť, aby v skupine boli zastúpení nielen žiaci oboch pohlaví, ale aj žiaci s odlišnými povahami (uvedené názory autorky predstavujú protiklad k názorom napr. Kolominského (1980), že vytvorenie skupiny by malo byť ponechané na samotných žiakov). Autorka v druhej kapitole ďalej poukazuje napr. na dôležitosť rady k rozmiestneniu žiakov pri kooperatívnom učení. Podobné rozmiestnenie lavíc nájdeme napr. aj v publikácii od M. Silbermana (1997). Ďalej autorka vysvetľuje zmenenú rolu učiteľa, rozoberá princípy kooperatívneho učenia a vyučovania (napr. nedostatok zdrojov) a pod. Podobne ako v prvej kapitole, aj záver druhej kapitoly poskytuje zosumarizovanie hlavných bodov druhej kapitoly.

Tretia kapitola publikácie má názov *Prehľad kooperatívnych metód*. Ide o kapitolu obsahovo najkratšiu (3 strany), v ktorej autorka vo forme tabuliek poskytuje čitateľovi prehľad o 13 konkrétnych metódach kooperatívneho vyučovania. Z tabuliek prehľadne, jednoznačne vyplýva, napr. ktoré metódy je možné využiť v akých ohniskách hodiny, ďalej tabuľky uvádzajú čas, materiálne prostriedky potrebné na ich realizáciu a stupeň náročnosti na ich organizáciu.

Štvrtá kapitola publikácie má názov *Realizácia metód kooperatívneho učenia*. Autorka odpovedá na otázky typu: kedy a k čomu presne je možné využiť dané metódy vo výučbe?, ako vyzerá ich správna realizácia?, ako je možné vyvarovať sa prípadných ťažkostí pri ich uplatňovaní? Z vyššie uvedeného vyplýva, že kapitola ponúka komplexný popis (charakteristiku, priebeh realizácie, rady z praxe) 13 metód kooperatívneho učenia a vyučovania. Ide o nasledovné metódy:

- 1-2-Všetci,
- Reportér na cestách,
- Trojfázové interview,
- Okrúhly stôl,
- Okrúhly stôl s hovoriacim perom,
- Okrúhly stôl s písacím perom,
- Kontrola s partnerom,

- Zasielanie úloh,
- 1-2-3-4-MY-Metóda,
- Dvojitý kruh,
- Prestieranie,
- Skupinové puzzle.

Z pohľadu učiteľa didaktiky nás zaujali viaceré metódy. Napr. metóda z názvom *Zasielanie úloh*, ktorá predstavuje podľa slov autorky vynikajúcu metódu na upevňovanie, precvičovanie učebnej látky pred písomkou, ktorú je možné uplatňovať vo všetkých predmetoch, ročníkoch, nezávisle od obsahu učiva a veku žiakov. Skutočnosť, že autorkou uvádzané metódy môže učiteľ použiť v každom vyučovacom predmete, dokazuje autorka napr. ilustrovaním postupu metódy *Kontrola s partnerom* na príkladoch z matematiky.

Podstata, výhoda vyššie spomenutej metódy „zasielanie úloh“ ako aj iných spočíva v aktivite žiakov, t. j. samotní žiaci si premyslia otázky, vytvoria úlohy, ktoré neskôr vypracujú ich spolužiaci. Postup je podľa autorky C. Hoffmann (s. 59-61) nasledovný:

1. *krok* – samostatná práca: každý člen skupiny napíše vlastnú otázku, úlohu na kartičku. Otázku napíše na jednu stranu kartičky a zodpovedajúcu odpoveď na jej opačnú stranu. Pre lepšiu prehľadnosť je vhodné jednotlivé strany kartičky farebne odlišiť alebo označiť.
2. *krok* – okrúhly stôl: po vypracovaní kartičiek každý člen skupiny ukáže svojmu spolužiakovi po pravici kartičku s otázkou. Následne každý člen vypracuje danú otázku písomne. Po vypracovaní otázky porovná svoju odpoveď s odpoveďou uvedenou na kartičke. Potom nasleduje práca v skupine, v rámci ktorej majú žiaci možnosť spoločne prepracovať, vylepšiť, opraviť nejasne sformulované otázky, resp. nesprávne a nepresné odpovede.
3. *krok* – zasielanie úloh: keď sú všetky kartičky skontrolované, pošlú sa na vypracovanie do druhej skupiny. Každá skupina tak bude mať 4 kartičky inej skupiny.
4. *krok* – okrúhly stôl: žiak č. 1 prečíta nahlas úlohu, otázku na prvej kartičke. Následne každý člen skupiny samostatne vypracuje otázku, úlohu na papier, ktorú následne medzi sebou žiaci porovnajú a prediskutujú. Po dohodnutí sa na odpovedi žiaci skontrolujú, či sa ich odpoveď zhoduje s odpoveďou na kartičke. Ak nie, označia svoju odpoveď ako alternatívnu odpoveď. Následne žiak č. 2 prečíta otázku na druhej kartičke a postup sa zopakuje.
5. *krok* – ďalšie zasielanie: podľa veľkosti triedy, počtu skupín je možné kartičky medzi skupinami viackrát preposlať.
6. *krok* – reflexia: nasleduje zhodnotenie práce skupín.

Po vysvetlení postupu danej metódy C. Hoffmann poskytuje čitateľovi podobne ako pri každej metóde viaceré cenné odporúčania z praxe. Napr. aby

sa zamedzilo pri vyššie spomenutej metóde opakovaní sa niektorých otázok a úloh, je vhodné učebnú látku rozdeliť na menšie časti a tie prideliť jednotlivým skupinám. Takisto skúsenosti z praxe podľa slov autorky ukázali, že veľmi motivujúco pôsobí na žiakov, ak učiteľ žiakom prisľúbi, že najlepšie otázky použije v blížiacom sa teste. Aby učiteľ zabránil strate cenného času na vyučovaní, odporúča autorka (hlavne pri starších žiakoch) zadať prípravu kartičiek ako domácu úlohu.

Na záver môžeme konštatovať, že uvedená publikácia je veľmi zaujímavá, aktuálna, podnetná, a to nielen z hľadiska výberu témy, ale aj po obsahovej a štylistickej stránke. V publikácii má čitateľ možnosť stretnúť sa nielen so známymi variáciami metód, ktoré poznáme z kníh M. Silbermana (1997), H. Kasikovej (2001), D. Sitnej, (2009), E. Petláka (2012) podporujúce spoluprácu, aktivitu žiakov (ako je napr. Jigsaw), ale aj s dosiaľ „nepoznanými – pre učiteľa novými“ metódami, ktoré autorka upravila, prispôsobila na nemecké podmienky. Bolo by v prospech vecí, keby po tejto publikácii siahli študenti učiteľských smerov, začínajúci ako aj skúsení učitelia a didaktici predmetov. To, že „*publikácia do vrečka*“ je k dispozícii momentálne v nemeckom jazyku, nepovažujeme za negatívum, ale naopak za veľkú príležitosť, ako zlepšovať svoje jazykové schopnosti, slovnú zásobu a pod. Kniha je písaná veľmi jasne, zrozumiteľne a vecne. Aj tí, ktorí neovládajú nemecký jazyk na vysokej úrovni, by nemali mať problém pri jej čítaní. Celkovo možno publikáciu pokladať za cennú a inšpiratívnu, lebo obohacuje čitateľov nielen o teoretické poznatky, ale aj praktické rady, t. j. pomáha, dáva rady, ukazuje konkrétny spôsob pre zlepšenie výučby za pomoci kooperatívneho učenia a vyučovania. Nie nadarmo je označená vydavateľom ako „*školský poradca do vrečka*“.

Imrich Ištván
Katedra pedagogiky FHPV PU v Prešove